

svoje življenje in delo. Nisi se zadovoljil z izročilom svojih učiteljev, pa tudi zavrgel ga nisi, marveč si ga kritično integriral v svoj širši literarnoznanstveni koncept, s specialnim študijem si si pridobil široko vednost o evropski literaturi, novejši in starejši, prenesel si k nam primerjalno metodo in jo tvorno uporabil tudi pri raziskovanju slovenske literature; ostal si zvest historičnemu pojmovanju literature, vendar si iz literarne zgodovine izločil vse, kar nima neposredne zveze z njenim predmetom; bil si razlagavec, sposoben širokih sintez in povezav, a se zato nisi odvrčal od akribije, ki sta jo gojila literarna zgodovina in še pred njo filološka veda, in dragocen ti je bil še tako droben podatek, če je le kaj prispeval k boljšemu umevanju literarnega dela; fenomenu literature si se bolj kot kdo pred tabo približeval tudi z najrazličnejših literarnoteoretskih vidikov, vendar tudi literarne teorije nisi dojemal zgolj v njeni sinhrono statični razsežnosti, marveč si jo obravnaval v njenem časovnem razvoju; nič manj intenzivno se nisi ukvarjal s teorijo in metodologijo literarne vede, verjel si v spoznavno moč racionalne misli, čeprav si sam pri sebi vedel, da literarni umetniki, ki je tvorba živega človekovega duha, ni mogoče nikoli pronikniti čisto do dna, toda bil si znanstvenik in nisi smel niti za trenutek zanemariti kompasa, ki ti je kazal lego štirih glavnih strani neba; kot neutrujen delavec si bil strog in zahteven do sebe in zato zahteven tudi do svojih sodelavcev, ki si si jih izbral vselej po skrbnem preudarku, pogumno upošteva je nemalokdaj pri tem bolj njihove potencialne sposobnosti kot pa njihova leta in doseženi ugled, in ko si se enkrat prepričal o njihovi znanstveni in delovni zanesljivosti, si jih znal nagraditi z brezmejnimi zaupanjem in si jim dopuščal vso svobodo pri iskanju izvirne znanstvene resnice.

Sredi dela, ko si pravkar končal obsežno študijo za Literarni leksikon, ki si ga bil zasnoval v okviru našega inštituta, in ko si se že pripravljval, da začneš pisati novo, ti je omahnila roka. Naložil si si bil več, kot zmore eno samo človeško življenje, zato polagamo s tabo vred v grob tudi mnoge tvoje še nedokončane osebne načrte. Toda delo, ki si ga bil opravil in ki danes še ni v celoti dostopno, je tu in to delo govori zate.

Naj ti bo lahka ta zemlja, ki si jo globoko ljubil, čeprav ne z velikimi besedami, temveč z dejanji in vztrajnim delom!

9. 1. 1980

Drago Šega
Ljubljana

Literarnozgodovinski problemi, gradivo, komentarji

PRIČEVANJA IZ PRETEKLOSTI

Pisma oziroma vloge in prošnje, naslovljene na Pisateljsko podporno društvo, ki jih tu objavljamo, datirajo iz dvajsetletja 1886 do 1906; vsa imajo sorodno tematiko in so zato naravno zaokrožena celota: prikazujejo socialno bedo ali kar boj za obstanek naših tedanjih pesnikov in pisateljev ter mladih znanstvenikov. Pripadala so zapuščini pesnika, dramatika, prevajalca in urednika prof. Antona Funtki; njegova druga žena Marija roj. Sterle jih je pred smrtjo izročila dr. Francu Rodetu. Z njegovo naklonjenostjo smo jih dobili v razvid, jih komentiramo in objavljamo, izvirnike pa prepuščamo rokopisnemu oddelku Nar. in univ. knjižnice.

Prvo pismo z dne 5. julija (Ciril in Metod) 1886 je napisal že v deških letih ohromeli, na sobo in strežbo navezani Josip Cimperman (1847 – 1893), ki je prav tedaj dosegel sorazmerno zrelost v svoji trpko možati, žal tudi formalistično izpiljeni liriki. Preživljal se je z izvirnimi pesmimi, s prevajanjem in kot korektor. Mati mu je umrla dve leti prej, kot bolniku mu je stregla sestra Marica. Med njegove dobrotnike je spadal tudi urednik Ljublj. zvona prof. Fran Levec. Pismo je napisano z dokaj lepo in čitljivo pisavo, ki pa se ji posebno v podpisu (tresočča se roka) pozna bolezen. V ponovni prošnji, naj bi mu predsednik Podpornega društva poslal svoje fotografije, je čutili nekaj samoponiževanja od drugih neusmiljeno odvisnega človeka.

Blagorodni gospod doktor!

Gosp. prof. Levce mi je pred nekaterimi dnevi prijazno naznanil, da je slavni odbor »Pis. pod. društva« junija meseca dobrodušno ukrenil, nakloniti meni zopet nekaj podpore.

Negotovi moj pisateljski zaslužek daje meni jedva toli kruha, da preživljam sebe in drago mi strežočo sestro, kakor gre, a premnogokrat se tudi navzlic vsi varčnosti oglasi pri nama potreba, kajti samá ne moreva vsemu kaj, zatorej potrebujeva zlasti po materini smrti tuje pomoči, ki terja ali zahteva časih celó še za slabo delo dobrega plačila.

Sram me je, toda z gosp. prof. Levca dovoljenjem se v tožnih svojih razmerah obračam vendar zaupno do Vas, preblagi gospod prvosednik, prosé, da dobrotno odredite izvršitev omenjenega ukrepa, na čemer se iskreno zahvaljujem.

Da nisem še dobil od Vas tako srčno zaželeno Vaše slike, kriva so tega izvestno mnoga opravila Vaša, ali zaradi te okolnosti še nikakor ne pokopljem veselega upanja svojega.

V Ljubljani,
na dan sv. Cirila
in Metoda 1886.

S posebnim spoštovanjem
Vaš
stari čestitelj
Cimperman

Drugo pismo manjšega formata nasprotno razodeva roko zdravega mlajšega izobraženca, datira iz 20. novembra istega leta, napisal ga je jezikoslovec in narodopisec, kasnejši graški útniv. prof. Karel Štrekelj (1859–1912). Leta 1884 je bil promoviran, 1885. pa se je habilitiral z razpravama o glasoslovju oziroma oblikoslovju domačega srednjekraškega narečja. Od 1886. dalje je kot privatni docent deset let brezplačno predaval na dunajski univerzi (nastopil je s predavanjem o ruskih bilinah). Od 1887 in že prej se je preživljal kot domači učitelj v družini Colloredo-Mansfeld. Štrekelj Funtka ne prosi za podporo, temveč za posojilo, da bi z njim premostil čas, ko nima dohodkov.

Na Dunaji, 20. nov. 1886.

Čestiti gospod doktor!

Ne zamerite mi, da sè drzmem nadlegovati Vas sé sitno prošnjo, dasi sem Vam popolnoma tuj in neznan. Sila kola lomi, zato upam, da mi to predrznost odpustite.

Lani sem se habilitoval za privatnega docenta slovanske filologije na vseučilišči dunajskem. Ker sem letos moral pričeti svoja predavanja, bil sem prisiljen, popustiti svojo malo privatno službo. Lahko si mislite, da stanje privatnega docenta na filozofični fakulteti ni ravno tako, da bi je kdo zavidal: mnogo truda – nobenega plačila. Še bolj žalostno je, če ni nobenega postranskega zaslužka, kakor je ravno sedaj z mano. Kar sem si prihranil novcev, je pošlo in novih virov ni bilo mogoče odpreti. Zato se prisiljen, nerad obračam do Vas, kakor mi je svetoval prijatelj, z vprašanjem in prošnjo, ali bi mi ne mogli posoditi od glavnice »Pisateljskega podpornega društva« 110 goldinarjev, katere bi Vam z obrestimi vred plačeval od januarja počenshi v mesečnih obrokih po petnajst goldinarjev. V januariju namreč zopet nastopim svojo službo.

Tej prošnji drzmem se pristaviti še drugo, da bi mi namreč blagovolili naznaniti, ali mi prošnjo uslišite ali ne, ker mi je na tem mnogo ležeče.

Z odličnim spoštovanjem
ostanem udani Vam sluga
dr. Karel Štrekelj,
privatni docent na vseučilišči.
III. Hetzg. 6. II. b.

/Vošnjakov pripis s podpis:/

Nasvetujem, da se dovoli posojilo 110 goldinarjev, katero se ima vrniti v mesečnih obrokih po 5 (pet) gold. od 1. januarja 1887 naprej.

Dr. Vošnjak
Levec
Iv. Hribar
A. Raič

Tretja vloga je napisana z modrim svinčnikom na list papirja pisarniškega formata 24. oktobra 1894. Njen avtor je Jakob Alešovec (1842–1901), ljudski pisatelj z zgodovinskimi, sočasnimi in avtobiografskimi snovmi ter šaljivo zbadljiv časninar, izdajatelj in pisec Brenclja (1869–1885). Neredno bohemsko življenje in izguba vida leta 1885 sta povzročila, da je vse do smrti v ljubljanski hiralnici živel v bedi in zapuščeni. V vsebini in slogu prošnje sta zaznavna tožba zaradi popolne revščine, osle-

pelosti in bližajočega se konca, a ne brez primesi humorja, ter težnja, da bi pri predsedniku in članih odbora Podpornega društva učinkoval z latinskimi citati in nemškimi verzii.

Slavno Pisateljsko podporno društvo!

Jaz, Jaka Alešovec, p. d. »Brencelj«, sem, kakor je slehernemu izmed gg. odbornikov znano, v takem stanju, da se že drugim, kaj šele samemu sebi smilim. Do zdaj še nisem prosil nobene podpore, čeravno sem edini, ki je potrebuje, ali zdaj mi teče voda v grlo, in to že prav ledena. Nimam nič, ne stanovanja ne obleke ne hrane – tako da se res tresem pred zimo. Diogen je imel vsaj svoj sod, a jaz še tega nimam, in ako bi ga imel, ne smel bi ga kam zavaliti.

V prvo treba kake sobice in še prej obleke, da me kak mraz kje ne stisne. »Est periculum in mora!« Zdaj se ne vem drugače vzdrževati ko po podporah, ker brati in pisati ne morem, komaj da bom te vrste dovršil.

Torej prosim hitre in kolikor mōči izdatne pomoči za obleko in stanovanje. Če mi je slavni odbor kolikar naklonjen, ne bodi »Fabius cunctator«, ināče utegne kak nemški travestik dobiti priliko za stih:

»Und so lag er – eine Leiche
eines Morgens da,
nachdem Slov. pis. podp. društvo das bleiche,
stille Antlitz sah!«

S tem mislim, da je pojasnjeno vse, česar mogoče še ni vsakemu gg. odbornikov znanega.

Nadajajoč se torej najvpešnejšega vspeha te svoje prošnje, sem

z odličnim spoštovanjem
Jak. Alešovec,
pisatelj

v Ljubljani, 24./10. 94

Četrto pismo beremo na pisarniški poli modre barve, iz moško odločne in deloma baročne vijugave pisave brž spoznamo roko Antona Aškerc, tedaj mestnega arhivarja in urednika pesniškega dela Ljubljanskega zvona. Avtor Balad in romanc se obrača na predsednika Pisateljskega podpornega društva 19. aprila 1899 »v imenu nekega v skrajni bedi se nahajajočega slov. pisatelja« Dragotina Ketteja, ki umira za jetiko v cukrarni, kjer sta ga prejšnji dan obiskala z Govekarjem. Aškerc označuje Ketteja za odličnega pesnika, prikazuje njegovo resno zdravstveno in socialno stanje ter prosi nujne pomoči, kolikor bo sploh še potrebna (Kette je res čez teden dni že umrl). Pismo se zdi med vsemi, ki jih tu navajamo, najbolj pretresljivo.

*Slavno »Pisateljsko podporno društvo«!
Velecenjeni gospod predsednik!*

V imenu nekega v skrajni bedi se nahajajočega slov. pisatelja stopam pred Vas z uljudnoj prošnjo, da mu blagovolite nakloniti čimprej nekaj gmotne pomoči.

Tukaj v Ljubljani leži že mesec dnij na smrt bolan mladi in izredno nadarjeni pesnik g. Dragotin Kette (»Mihael Mihajlov«, »Zor«), ki objavlja v »Zvonu« že par let sēm svoje krasne lirske pesmi. Zlasti njegovi soneti so tako izvirni, poetično dovršeni, da takšnih izza Prešerna še ni imela naša literatura.

G. Kette je bil enoletni prostovoljec v Trstu, kjer je obolel. Bil je superarbitiran in od vojaške službe odpuščen. Prišedši v Ljubljano, je zbolel še huje. (Ima namreč jetiko – tuberkulozo). Hotel je iti na Dunaj študirat jus, a sedaj ni skoro več upanja, da bo okreval. Z g. Govekarjem sva ga včeraj obiskala. Leži v tako zvani »stari cukerfabriki« na Poljanskem trgu. Žena, pri kateri stanuje, mu lepo streže. In ko sva jo vprašala z Govekarjem, kdo za bolnika plačuje, je rekla, da pride tu in tam kak dober človek, ki mu kaj podari! Starišev nima več. Bogati stric njegov, ki biva v Ilirski Bistrici, ga je zavrgel, ker Kette ni hotel iti v bogoslovje ...

To so suha dejstva.

Iz njih razvidite, gospod predsednik, da je g. Kette pomoči, ki je morda ne bo dolgo vžival, nujno potreben, kot talentiran pisatelj pa tudi vreden.

Prosim Vas, da ukrenete, kar spoznate za potrebno. V imenu bolnikovem, ki pa o tej prošnji nič ne ve, se Vam priporočam.

Ostajem z vsem spoštovanjem
udani
A. Aškerc,
arhivar

(in urednik pesniškega gradiva
v »Ljublj. zvonu«).

Ljubljana,
dne 19. aprila 99

Pri zadnjih dveh dokumentih gre za kratki vlogi Otona Župančiča, tedaj še vedno študenta zemljepisa in zgodovine, zapisani obe na Dunaju s pesnikovo roko, a v različnih letih in zato z različno pisavo na listih pisarniškega papirja. V prvi Župančič prosi za podporo 25. aprila 1900, »ker je v velikih zadregah«. Druga ima datum 21. september 1906, v njej pesnik izjavlja, da je v izpitnem stadiju in bi mu podpora omogočila »storiti zadnji korak do urejenega življenja«. Župančič je v tistih letih v resnici živel v precejšnjem pomanjkanju, saj mu obubožani starši niso mogli prav nič pomagati, sam pa je bil brez službe. Prav tedaj se je namreč zaman potegoval za tajniško mesto pri Slovenski matici, službo domačega učitelja v družini Waldburg pa je dobil šele čez leto dni.

Slavni odbor Pisateljskega podp. društval

Podpisani udano prosi slavni odbor Pisateljskega podpornega društva denarne podpore, ker je v velikih zadregah. Nadejaje se, da slavni odbor ugodni udani prošnji, bilježi

Na Dunaju, 25. aprila 1900

Slavni odbor!

Podpisani uljudno prosi slavni odbor, da bi mu dovolil podpore 100 kron. Podpisani končava domače naloge in se pripravlja za ustni izpit v februarju, in upa, da mu slavni odbor slovenskega Pisateljskega podpornega društva omogoči s podporo, storiti zadnji korak do urejenega življenja. Priporočuje se blagohotnosti slavnega odbora in zagotavlja ga svoje hvaležnosti, bilježi

*z odličnim spoštovanjem
Oton Župančič
XVII. Ottakringerstr. 16. I. 3.*

Na Dunaju, 21. 9. 1906.

Dve izmed zgornjih pisem oziroma prošenj sta naslovljeni na nekega doktorja, funkcionarja oziroma kar predsednika Pisateljskega podpornega društva. V pripisu k Štrekljevi prošnji beremo imena štirih odbornikov, med njimi na prvem mestu Vošnjakovo. Pisatelj, dramatik, zdravnik, gospodarstvenik in politik dr. Josip Vošnjak je odigral pomembno vlogo že na samem začetku Pisateljskega društva leta 1872. Sestavil je namreč društvena pravila in jih objavil v Slovenskem narodu (med štirimi glavnimi nalogami je bilo vzdrževanje fonda za podpiranje revnih pisateljev). Na ustanovnem shodu pričel mesec zatem, 21. aprila, pa so ga izvolili za društvenega »denarničarja« – blagajnika (J. Vošnjak, Spomini II, 203 sl.).

*Joža Mahnič
Slovenska knjižnica v Ljubljani*

LEPOSLOVJE PRVIH MAJNIKOV

Namen sestavka je registrirati in oceniti leposlovje, ki ga je za delavski praznik v obliki brošure izdajala socialistična stranka pod naslovom Majski spis, Prvi majnik, Prvi Maj, Majski list ipd. in ga enkrat legalno, drugič zopet ilegalno razširjala med delavci.

Praznovanje prvega maja se je začelo po sklepu druge internacionale leta 1889, torej od 1890 naprej, tudi na ozemlju današnje Slovenije, najprej v rudniških krajih, potem pa kmalu v drugi industriji v Trstu, Ljubljani in Mariboru. Čeprav je začetek socialističnega gibanja v Sloveniji označen z letnico 1896, ko je bila v Ljubljani ustanovljena Jugoslovanska socialnodemokratska stranka (eden njenih stebrov je bil Etbin Kristan), obstaja pričevanje, da je prvi slovenski majski spis izšel že 1893 na Dunaju. Tudi tisti, ki naj bi bil tiskan 1898 v Trstu, ni ohranjen. Pač pa so od 1899 naprej izhajali majski spisi več ali manj redno do leta 1928. V naslednjem desetletju, vsaj kot samostojna izdaja, ni ohranjen noben primerek. Dva poglobitna vzroka za to sta bržkone povečan pritisk režima na socialistično publikacijo in frakcionastvo znotraj socialistične stranke.

Ker gre za politično brošuro, bi pričakovali predvsem prispevke s praktičnim ideološkim sporočilom, torej govore, agitacije, zgodovinske prikaze delavskega gibanja, pa tudi teorije družbene preobrazbe ipd. Vse to je tudi zastopano, vendar vsaj od začetka ne v taki meri kot bi predvidevali, saj zavzema večino prostora literatura, ki ima formo umetniškega besedila. Lepo je to vidno na naslovni strani, kjer namesto načelnega političnega uvodnika stoji kakšna Kristanova, Spindlerjeva (psevdonim V. S. Fedorov), ali pa Župančičeva pesem. Celotni članki, ki na zunan ne deklarirajo leposlovnega ali fiktivnega značaja, torej politični spisi in agitacije, nosijo toliko literarnih prvin, da otežkočajo razlikovanje med leposlovnim in praktičnim sporočilom.

Do leta 1910 je majske spise urejal Etbin Kristan. Njegovih je precej prispevkov, verjetno večina nepodpisanih uvodnikov, govorov, političnih spisov. Prostor je dal tudi znanim slovenskim ustvarjal-